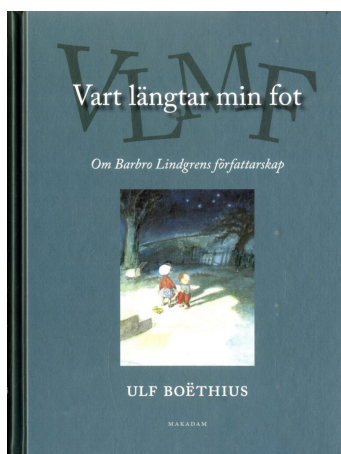

Review/Recension

ULF BOËTHIUS
**VART LÄNGTAR
MIN FOT**
**Om Barbro Lindgrens
författarskap**

Stockholm: Makadam, 2020. Skrifter
utgivna av Svenska barnboksinstitutet,
nr 151 (399 s.)

Barbro Lindgren debuterade 1965 med *Mattias sommar*, en barnbok om en femårig Stockholmspojkes vardagsäventyr, som hon hade illustrerat själv. Boken blev starten för en produktion som bara kan kallas enastående – i kvalitet och kvantitet såväl som i bredd. Över hundra titlar har det blivit genom åren. Bara under 2020 gav Lindgren ut fyra: tankeboken *Är detta verkligen stjärnor*, bilderböckerna *Hajbarnet*, med illustrationer av Charlotte Ramel, och *Juan och Rosalia*, illustrerad av Eva Eriksson, samt pekboken *Titta Rödluvan*, med bilder av Aron Landahl. I sina texter och bilder har Lindgren riktat sig både till barn och vuxna – inte sällan på samma gång – och hon har rört sig fritt mellan och inom olika genrer och medier. Det har blivit prosa och poesi, ramsor och kåserier, läromedel, radio och teater. Ibland har hon illustrerat själv, som i debuten, men allt oftare, som nu senast, har hon samarbetat med andra. Flest och mest kända har samarbetena med Eva Eriksson blivit (*Max*, *Vilda bebin* med mycket mera), men även Olof Landström (som i böckerna om Benny), systemen Katarina Olausson Säll och de egna barnen har varit viktiga och återkommande samarbetspartners. Som hittills enda nordiska mottagare av ALMA-priset (2014) intar hon en självklar särställning inom svensk barnlitteratur, matchad enbart av de andra riktigt stora, som Lennart Hellsing och Astrid Lindgren.

Kanske är det just denna enorma produktion och bredd, parad med ett stort genomslag hos både publik och kritiker, som bidragit till att så få har vågat sig på att studera Barbro Lindgrens författarskap: var ska man börja och hur ska man göra allt detta rättvisa? Förutom AnnaKarin Kriströms avhandling, *De gränslösa böckerna. Allålders-*

litteratur i Sverige under 1960- och 1970-talen, med studier i Hans Alfredsons och Barbro Lindgrens tidiga författarskap (2006), finns det underligt nog enbart ett antal kortare artiklar, recensioner och uppsatser att luta sig mot för den nyfikne.

Men nu så, äntligen: i *Vart längtar min fot. Om Barbro Lindgrens författarskap* (2020) tar Ulf Boëthius, professor emeritus vid Stockholms universitet, sig an författarskapet. Boëthius har varit verksam som litteraturforskare sedan sextioalet och haft möjlighet att följa författarskapets utveckling i realtid. Förutom gedigna insikter i Barbro Lindgrens alla fiktionsvärldar och idiom har han därför också alla förutsättningar att igenom författarskapets utveckling förankra Lindgrens böcker i flera relevanta kontexter.

Ulf Boëthius ambition är, som så ofta för dem som är först, att ge en heltäckande bild av författarskapet. Då är det inte möjligt att gå in på några mer detaljerade frågeställningar, även om boken blivit nästan 400 sidor lång. Men djupare diskussioner och uttömmande närläsningar är inte heller hans uppgift: här ges läsaren den övergripande exposé som varje stort författarskap (och då menar jag alltså stort både bokstavligt och bildligt) kräver. Författarskapet ges en metodisk genomgång som börjar i 1965 års debut och fortsätter fram till tankeböckerna på 2010-talet. Att böckerna från 2019 och 2020 inte hunnit få någon närmare behandling har jag den största förståelse för – bara Barbro Lindgren kan hålla jämn takt med Barbro Lindgren.

Undertiteln, *Om Barbro Lindgrens författarskap*, är helt rättvisande: boken handlar om just författarskapet, verket. Ordet som Boëthius själv väljer i sin inledning är "författarskapsbiografi". Det har han lånat från Ulla-Britta Lagerroth och hennes bok om Johannes Edfelt (1993). Jag menar nog dock att Lagerroth lägger mycket större vikt vid sitt studieobjekts biografi än vad Boëthius gör. I en annan nyss utkommen författarskapsstudie, Siv Storås *De oerhörda orden. En bok om Märta Tikkanens författarskap* från 2020, säger sig Storås också vilja skriva en författarskapsbiografi – och även där ges biografien större utrymme och betydelse. Det är helt enkelt författarskapet som är fokus för Boëthius, inte i första hand hur böckerna och livet hör ihop – och jag tycker att det perspektivet är fruktbart och fungerar utmärkt. Biografien tas enbart upp när den anses kunna tillföra något. Men då Lindgren gärna använt sig av biografiskt material blir det i och för sig en del: Boëthius låter morföräldrarna, mostern, föräldrarna och lillebrodern återkomma när det är relevant och greppet bidrar till förståelsen av böckerna. Ibland diskuterar Boëthius också i vilken grad böckerna är självbiografiska – men det är hela tiden texten som är huvudsaken, inte kontexten.

Ulf Boëthius verkar medvetet ha valt att inte ha någon särskild ingång i författarskapet. Istället för en övergripande frågeställning eller tes vinnlägger han sig om ett öppet sinne. Denna lofvärda inställning gör boken till lite av en katalog, där handlingen i den aktuella boken redovisas, följt av översiktlig tolkning och kontextualisering, och en avslutande presentation av mottagandet hos kritikerna. Det kan låta lite förutsägbart, men fungerar utmärkt. Detta neutrala, metodiska sätt att presentera författarskapet krattar manegen för alla de mer specialiserade studier som kommer att komma. Boëthius gedigna genomgång är helt enkelt grundforskning av bästa slag som låter framtida forskare välja mer specialiserade frågeställningar och, så att säga, stå på hans axlar och komma längre.

Boken följer ett tydligt upplägg, där Boëthius lyckas kombinera kronologin i författarskapet med kapitel som helt ägnas en genre eller linje. Den inleds med en föredömligt kort presentation av Lindgren och den föreliggande studien, där Boëthius särskilt lyfter fram de existentiella frågor och det mörker som går som ett tydligt stråk genom författarskapet, men också betonar dess bredd och djup. Särskilt berör han de utmaningar som Lindgren har funnit i att rikta sig både till vuxna och barn, och hur han menar att Lindgren använt sitt eget liv som material i sitt skrivande.

Det första egentliga kapitlet inleds på relativt konventionellt vis med en berättelse om vägen till författarskapet. Det framhålls att Lindgren tidigt visade sig väl ägnad författaryrket – något som får betraktas som en topos i böcker av detta slag. Här får vi också veta hur Lindgrens väg till författarskapet gick via konststudier och kontakter med Astrid Lindgren på Rabén & Sjögren. Annars ägnas detta första kapitel åt debuten med *Mattias sommar* och de böcker i samma stil som skulle följa. Här visar Boëthius prov på sin breda kompetens vad gäller svensk barnlitteraturhistoria och diskuterar hur Lindgrens tidiga böcker skriver in sig i en vid tiden tongivande vardagsrealistisk tradition, som Astrid Lindgren, Hans Peterson, Ann Mari Falk och Kerstin Thorvall också verkade i.

Bokens andra kapitel – ett av de mest givande – ägnas så Lorangaböckerna. Här finns det mycket att diskutera och Boëthius angriper böckerna från flera olika perspektiv. Han diskuterar bland annat hur de förhåller sig till nonsenstraditionen och till berättelser om normbrytande, men också hur de knyter an till såväl crazyhumor à la bröderna Marx och Povel Ramel som till den absurdistiska teatern. Böckernas form och berättarstil analyseras också, och Boëthius dröjer vid hur Lorangaböckernas olika gestalter kan förstås med utgångspunkt i tidens ifrågasättande av traditionella uppfattning-

ar om barndom, kärnfamilj och manlighet. Utöver allt detta är det intressant att läsa om det blandade mottagande som böckerna fick. Boëthius avslutar kapitlet om Loranga med att återge Britt Ågrens hyllning i *Dagens Nyheter* 1970 – och jag undrar hur betydelsefull den varit för den position som Lindgren snart skulle få. Men Boëthius drar sig för att göra litteratursociologiska utvecklingar, och vi får veta mycket lite om försäljning, översättningar, förlagskontakter och annat. Boken igenom återges receptionen av de olika verken också utan någon närmare diskussion av kritikens betydelse för författarskapets utveckling.

I bokens tredje kapitel diskuteras Hemligt- och Sparvelböckerna. Även här förankras Lindgrens utgivning litteraturhistoriskt med en kontextualisering där framför allt dokumentarismen spelar roll, men också det ökade inslaget av "den verkliga världen" i sjuttioåtlets barnlitteratur i stort. Boëthius visar hur viktiga dessa Lindgrenverk var härvidlag, då hon där vågade gestalta barns tankar kring komplexa frågor som sexualitet, död, mental ohälsa och religion på ett öppet och seriöst sätt. Boëthius visar också hur böckerna genom olika grepp markerar autenticitet och diskuterar hur de förhåller sig till Lindgrens egen biografi.

Kapitlet om Lindgrens fem romaner för vuxna, utgivna mellan 1970 och 1986, hör till bokens kortaste, och längden motsvarar väl den uppmärksamhet dessa böcker fått av läsare och kritiker. Här gör Boëthius ett fint grundarbete för framtida studier. Jag håller med honom om att romanerna kan läsas mot exempelvis Birgitta Trotzig, genom deras persongalleri, deras lyriska stil och genom de existentiella frågor de lyfter och det mörker de skriver fram. Enligt Boëthius har Lindgren själv uttryckt missnöje med böckernas reception, och frågan om kritikens och läsekretsens förväntningar och förståelse skulle i Lindgrens fall kunna öppna för en diskussion kring tvärskrivande författare. Att i ett författarskap byta tilltänkt publik flera gånger, så som Lindgren gjort, kanske kostar. Boëthius nöjer sig dock med att till viss del närläsa och diskutera romanerna, samt redogöra för hur receptionen av dem såg ut.

Lindgren är kanske inte så känd som romanförfattare, men genom de tonsatta dikterna har hon blivit ett viktigt namn inom barnlyriken. Det är dock som poet med en tänkt vuxen publik som hon publicerat mest: enligt Boëthius har hon publicerat nio diktsamlingar för vuxna. Jag får det nog till flera, men det är inte helt enkelt att avgöra vilka böcker som riktar sig till vuxna och vilka som är tänkta till barn. I bokens femte kapitel väljer Boëthius hur som helst att ta ett samlat grepp om poesin och visan hos Lindgren. Valet framstår

som helt rimligt av två skäl. Dels återkommer tematik och formella grepp både i lyriken för vuxna och den för barn, dels är det som sagt inte alltid uppenbart vad som är vad: böcker som *Gröngölingen är på väg* (1974) och *Rosas sånger* (2004) läses med stor behållning av både stora och små – så som ofta är fallet med bra poesi.

Bokens sjätte kapitel, om bilderböckerna, är av förklarliga skäl bokens längsta. Dels utgör bilderboksproduktionen med över åttio titlar en stor del av Lindgrens verk – ”nästan två tredjedelar” påpekar Boëthius (199) – och dels är kapitlet rikt och vackert illustrerat. Här får både bild, text och samspelet dem emellan stort utrymme, liksom de olika illustratörssamarbeten Lindgren haft, och det blir tydligt att den tematiska bredden i författarskapet – där mörker och sorg samsas med humor och skratt och där svåra frågor ofta tacklas rakt på – finns även i böckerna för de yngsta läsarna.

Därpå följer en analys av de genremässigt (med mera) spännande böckerna om Barnhans, *Vems lilla mössa flyger* (1987), *Korken flyger* (1990) och *VLMF* (2006) som läses tillsammans med *Nils Pantaloni Penell* (1980). I dessa prosaböcker ”förnyade Lindgren återigen den komiska prosaberättelsen” menar Boëthius (263), och visar hur hon där vågat föra in ett mörker i komiken på ett sätt som delvis saknats i Lorangaböckerna. Det är också härifrån Boëthius valt att hämta titeln till sin studie. ”Vart längtar min fot” är ju, liksom ”Vems lilla mössa flyger” Bisamrättans kreativa sätt att utläsa förkortningen VLMF på, namnet på det av Farbrornallen instiftade brödraskapet i *Vems lilla mössa flyger*, som främst ska förstås som ”Vad lever man för” – den fråga som ligger som en grundton genom hela Barbro Lindgrens författarskap. (Hunden Rödens svar ”FÖR ATT ÄTA BEN” får väl ses som ett typiskt Lindgrenskt sätt att ta sig an det hela: den tunga existentiella frågan får ett lätt svar – men dröjer sig kvar och ger skrattet en mörkare klang.)

Boken avslutas så med ett lite kortare kapitel om de böcker som kommit att kallas Lindgrens tankeböcker och som Boëthius valt att kalla Glömmingeböckerna. Kapitlet ger en fin överblick över de teman och frågeställningar som tas upp i de små volymerna: de existentiella tankarna, läsefrukterna, filosofin, upplevelserna av naturen under hundpromenaderna och årstidernas skiftningar på Öland. Att Lindgren i dessa böcker visar sig vara en beläst författare är vid det här laget ingen överraskning: Boëthius har boken igenom uppmärksammat flera av de intertexter och mer eller mindre tydliga allusioner som författarskapet rymmer. Så har Samuel Beckett och Eugène Ionesco nämnts i samband med Lorangaböckerna, och Elsa Grave, Pär Lagerkvist och Birger Sjöberg som klangbottnar i poesin – för att

nämna några få. Boëthius har även hunnit visa hur Lindgren förhåller sig till olika skolor och strömningar: i analysen av *Nu är vi gorillor låssas vi* (1971) reflekterar han över hur hon i sina illustrationer använder sig av grepp som känns igen från konkretismen.

Vart längtar min fot är en vackert illustrerad bok med bilder av flera bokomslag och uppslag. Detta är viktigt och välkommet i en bok om ett författarskap där samspelet mellan bild och text genomgående varit betydelsefullt. Den påkostade formen – med det fina porträttet av Lindgren själv som första bild – understryker i sig den centrala position i svensk kanon som Lindgren har och bör ha. Emellanåt är det dock inte helt tydligt varför det ibland, som i fallet Max- och Lorangaböckerna, är senare utgåvors omslag som avbildas i boken istället för originalutgåvornas. Varför de senare utgåvorna av Hemligtböckerna – som pryts med foton av Lindgren själv – valts framför originalutgåvorna framgår i texten, men inte i anslutning till bilderna. Omslagen från 2010 avbildas på sidan 74, men diskuteras först på sidan 121. I sina analyser lägger Boëthius stor kraft på Lindgrens illustrationer och bokomslag, och här hade det varit fint med ett tydligare samspel i bokens formgivning.

Sammanfattningsvis är jag glad och tacksam över att Boëthius tagit på sig den stora uppgift som arbetet med Barbro Lindgrens författarskap inneburit. *Vart längtar min fot* kommer att vara en självklar utgångspunkt för alla framtida studier om Barbro Lindgren. Den presenterar författarskapet och dess reception på ett gediget sätt, och lyfter flera av de frågor som de olika böckerna, var för sig och tillsammans, väcker. Däremot ger den inte läsaren ett knippe djuplodande analyser. Istället pekar den ut flera möjliga trådar att fortsätta nysta i – Boëthius har börjat dra, det är bara att grabba tag.

Boken är dessutom rakt och enkelt skriven utan litteraturvetenskaplig jargong eller tung och skrymmande litteraturteori. Därför kommer den också att fungera väl för alla läsare utanför litteraturvetenskapen som intresserar sig för Barbro Lindgren. De finns det väldigt många av. Både allmänheten och forskarvärlden är alltså att gratulera till att denna bok äntligen finns.

Karin Nykoist
Docent i litteraturvetenskap
Lunds universitet